

Xanım HEYBƏTOVA

BDU-nun Filologiya fakültəsinin II kurs tələbəsi

XALİD HÜSEYİNİ - "MİN MÖHTƏŞƏM GÜNƏŞ"

Əvvəlcə bu əsərin ən çox diqqəti cəlb edən sitatı ilə başlayaq:" Evlilik gözləyə bilər, təhsil gözləməz. Cəmiyyət, qadınları savadsız olduğu müddətcə uğur qazana bilməz, Leyla".

"Min möhtəşəm günəş" romanı olduqca maraqlı, möhtəşəm əsərlərdən biridir. Roman barədə Hüseyni özü qeyd etmişdir ki: "Çərpələng uçuran" əsərimi bitirəndən sonra dəqiq bilirdim ki, ikinci kitabı da yazacağam, bu səfər isə baş qəhrəman qadın olacaq. Çünki 2003-cü ildə Əfqanıstana səfər etmişdim. Qadınların faciəvi taleyi qəlbimi yandırmışdı. Axı bu qadın mənim vətənimin anası, övladıdır. Niyə bu məşəqqətə dözməlidir? Gücüm çatdığı qədər dünyanın nəzərini ölkəmin qadınının acı taleyinə yönəltmək istədim".

Xalid Hüseyninin " Min möhtəşəm günəş" romanında 1980-2000-ci illər ərzində Əfqanıstanda baş vermiş siyasi dəyişikliklər, bu dəyişikliklərin xalqın, xüsusən də, əfqan qadınlarının həyatında buraxdığı izləri görmək olur. Roman iki əfqan qadınının həyatından bəhs edir: əfqanlı, zəngin Cəmilin qeyri-rəsmi qızı Məryəm və mehriban ailənin sevimli qızı, rəngarəng həyat arzusunda olan Leyla. Əslində, onların arasında ümumi heç nə yoxdur, ayrı-ayrı dünyalarda yaşayırlar, lakin müharibə onların həyat yolunu birləşdirir. Əvvəl rəqib, sonra rəfiqə, lap sonda isə bir-birlərinə bacı, hətta ana-bala olurlar. Dövrün amansızlığına qarşı birlikdə mübarizə aparırlar. Məryəmin ailə sevgisindən məhrum olması, əziyyətləri, Leylanın isə məhv olmuş gəncliyi elə boyalarla təsvir olunmuşdur ki, əsəri oxuduqca hadisələr göz önündə canlanır. Məryəm bioloji ana ola bilməsə də, Leylaya mənəvi ana olur. Başlarına nə gəliyə, gəlsin, onların iradələri qırılmaz. Romanda təhsildən, xüsusən də, qadının təhsil almasından, öz hüquqlarını bilməsindən can yangısı ilə danışılır: "Evlilik gözləyə bilər, təhsil gözləməz. Cəmiyyət qadınları savadsız olduğu müddətcə uğur qazana bilməz, Leyla". Əsərdə bir-biri ilə zidd olan obrazlar var, məsələn Tariq-Rəşid xəttində bu, aydın nəzərə çarpır. Tariq müasirdüşüncəli, anlayışlı, mədəniyyətli, öz hərəkətləri ilə nümunə ola biləcək obrazdır, lakin Rəşid isə etinsiz, cahil, kobud, sadəcə öz maraqlarını düşünən obrazdır. Əsərdə toxunulmuş məqamlar: ata-övlad, ana-övlad, ata-ana münasibətləri, din adı altında qadına yönəlmiş şiddətlə, təhsil və önəmi, əsl sevginin gücü, cahillik, kobudluq, ailə sevgisindən məhrum olmaq, fədakarlıq, uşaq evində olanların həyatı, ən əsası müharibə... Ata-övlad

münasibətlərini Cəlil-Məryəm, Leyla və atası (atasına “Babi” deyirdi), Tariq-Əzizə, Tariq-Zalmai xəttində; ana-övlad münasibətlərini Nana-Məryəm, Leyla və anası xəttində; ata-ana münasibətlərini Nana-Cəlil, Leylanın atası və anası, Leyla-Tariq xəttində; kobudluğu Rəşid surətində, polis surətlərində; cahilliyi yenə Rəşid surətində, az da olsa, Məryəm surətində; ailə sevgisindən məhrum olmağı, fədakarlığı Məryəm surətində; əsl sevginin gücünü, nələyə qadir ola biləcəyini Leyla-Tariq münasibətlərində; təhsil, onun önəmi Leyla və atasının dialoqunda aydın şəkildə nəzərə çarpır. Ən təsirli səhnələrdən biri də uşaq evində olmaq bir uşaq üçün nə qədər çətindir, müharibə şəraitindəki ölkənin uşaq evində olmaq ikiqat çətindir.

Əsərdə yoxluq, aclıq, çarəsizlik, evində dustaq qalmaq, xəstə olub həkim tapmamaq, çəkilən sıxıntılar, alınan travmalar, bitib-tükənən səbirlər təsvir olunub, lakin bir məqamda bunlara aydınlıq gətirilib: molla Feyzulla Məryəm deyir “Quran” deyir ki, “ Hər şeyin ixtiyarı əlində olan Allah ucadır, uludur. O, hər şeyə qadirdir. Bizi sınaqlara çəkmək üçün həyatı və ölümü yaradan Odur. Hər dərdin, sınağın bir səbəbi var. Qoy Allah sənə yardımçı olsun, hər şey Onun əlindədir”.

Romanda ən çox acınacaqlı tale Məryəmin taleyidir. Onun əvvəldən bəxti gətirmir: yanında anası olmasına baxmayaraq o, ana sevgisindən məhrumdur, atasını istədiyi vaxt görə bilmir, onunla etmək istədiyi o qədər şey var ki, lakin heç birini edə bilmir; anası intihar edib, atasının digər ailəsi onu qəbul etmirlər, onu yaşlı Rəşidə ərə verirlər, övladı olmur, Rəşid onun üzərinə başqa bir qadın-Leylanı evə gətirir, sonra Rəşid onlara göz verib, işıq vermir, sonda Məryəm Rəşidi öldürür, çünki o seçim qarşısında idi: ya Rəşidin həyatı, ya da Leylanın həyatı, o, Leylanı seçir, sonda isə Leyla ona qaçmağı təklif edir, lakin Məryəm razı olmur, Leylagili yola salır, gedib təslim olur və edam olunur...

Leylanın həyatı da çətinliklərsiz keçmir: xoş xəyallar qurduğu anda Tariq onu tək qoyub gedir, müharibə olur, müharibədə qulağını itirir, ağır yaralanır, Rəşidlə evlənmək məcburiyyətində qalır, Rəşid onu incidir. Lakin Rəşid öldürüldükdən sonra, Tariqin gəlişindən sonra Leylanın həyatı dəyişilir... Düzdür, o, Məryəmi itirdiyi üçün çox darıxır, lakin həyatında yeni bir dönüş yaranır, Tariqlə, övladları ilə birlikdə yeni bir həyata başlayır. İşlər yoluna qoyulsa da, hər şey düzəlsə də, baş vermiş hadisələr, başına gələnlər Leylanın qəlbində dərin bir iz buraxır...

Əsərdəki zavallı surətlərdən biri isə Nanadır. O, qeyri-qanuni uşaq dünyaya gətirməyə, ətrafındakı insanların tənəsini götürməyə, kiçik bir daxmada hər kəsdən uzaqda yaşamağa razı olur. Bütün bunlar olmaya bilərdi, o, Məryəmi dünyaya gətirməsəydi, bəlkə də, bunlar baş verməyəcəkdi... Lakin o bunlara

sevgisinə - Cəlilə olan sevgisinə görə dözü. Əvvəlcə onun sözlərindən elə hiss olunur ki, o, Məryəmi qətiyyənlə sevmir. Lakin əsəri dərinləndən oxuduqda görürük ki, o, Məryəmi çox sevdi, sadəcə başına gələnərdən dolayı qəlbində yaranan acıq, hirs qığılcımları onu rahat buraxmır, hirsini Məryəmdən çıxır. Sonda isə artıq baş verənlərə tab gətirə bilməyib intihar edir.

Rəşid obrazı isə dövrün zadəganını təmsil edir. O öz adına xələl gəlməsin deyər Məryəmə (qeyri-qanuni övladına) ata qayğısı göstərə bilmir, onu özündən uzaqlaşdırır, cəmiyyətdən gizlədir, ona yalan vədlər verib heç birinə əməl etmir. Məryəmin qapının ağzında qalması ona təsir etmir. Digər həyat yoldaşlarının təklifi ilə Məryəmi dul, "ailə" düşüncəsindən uzaq Rəşidlə evləndirir, sadəcə dillə desək, Məryəmi "başından edir". Sonda peşman olur, lakin çox gec olur. Necə deyərlər: "Sonrakı peşmançılıq fayda verməz".

Əsərdə ən mənfi obraz Rəşiddir. O, Məryəmlə sadəcə ev işlərini görsün, ona qulluq etsin deyər evləndir. Leyla ilə evlənərkən Məryəmin hissələrini qətiyyənlə nəzərə almır, Məryəmi, Leylanı döyür, Leylanı məcbur edir ki, qızını uşaq evinə qoysun (buna səbəb odur ki, Əzizə Rəşidin deyil, Tariqin qızıdır). Etdiyi günahların, kobudluqların cəzası olaraq da faciəvi şəkildə öldürülür.

Tariq romanda müsbət qəhrəmandır. O, Leylanı sevdi, onu qoruyur, onu qoyub getməli olsa da, sonda geri dönür, ailəsinə sahib çıxır. Zalmai onun oğlu olmasa belə, onu Əzizədən ayırmır.

Leylanın atası da müsbət qəhrəmandır. Onun surətində mədəniyyət, alicənablıq, qadına hörmət, təhsilin önəmi məsələləri aydınlaşır. O, Leylaya təhsilin nə qədər vacib olduğundan danışır. Mütərəqqi ideyalar onun surətində öz əksini tapır.

"Min möhtəşəm günəş" romanı müharibənin darmadağın etdiyi ölkənin portretinin, eyni zamanda ailə və dostluq haqqında çox təsirli bir romandır. Bu əsər bir növ Şərqi psixologiyasını xatırladır. Əsərdə elə sitatlar vardır ki, aforizmlərə bərabərdir: "Nəyisə mən sizə öyrədə bilərəm, nəyisə siz kitablardan oxuyub öyrənəcəksiz. Amma elə şeylər var ki, onu görmək, hiss etmək lazımdır", "Hər bir qar dənəciyi dünyada dərd çəkən bir qadının ahıdır. Bu ahlar göyə qalxıb buludlara çevrilir, sonra da beləcə xırda zərrələrə bölünüb yer üzünə qaydır. Bizim kimi qadınların çəkdikləri əzabı xatırlatmaq üçün qayıdır, bax beləcə başımıza yağın hər şeyi səbrlə, dözümlə qarşılayırıq", "Sırrını küləklərə söylədirsə, ağaclara dedikləri üçün günahlandırma bilməzsən...", " Boş yerə gözləməkdən ağır heç nə yoxdur.", Güzəllik və məsudluq bəzən hamıya qismət olur".

Romanda verilən nəzm hissələri isə xüsusi maraq kəsb edir:

Xanaan torpağına gələr yenə, qəm yemə,

Daxmamız gülüstana dönər yenə, qəm yemə.
Daşqınlar həmlə etsə, yerdəki canlılara,
Müdrük Nuh bələdçisə, nicat verər, qəm yemə.

Bu parçada dərdlərin bitəcəyi, çətinliklərin keçəcəyi göstərilir.

Romanı oxuduqca sanki hadisələrin canlı şahidinə çevrilirsən, müəllif hadisələri, surətləri elə canlı boyalarla təsvir edib ki, oxuduqca gah duyğulanır, gah üzülür, gah sevinirik, gah da qürur duyuruq.

Aşağıdakı nəzm hissəsində isə əsərin adı öz əksini tapıb:

Evlərin damlarında neçə-neçə ay parlar,

Evlərin içindəse şəfəq saçır min Günəş.

Həyatınızda hər zaman Günəş parlaması diləyi ilə!